

Історичні персоналії

(Відповідно до Програми зовнішнього незалежного оцінювання з історії України, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 06.11.2012 р. №1252)

Тема 2. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗКВІТ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

- **Олег**
(бл. 845-912)

Князь Київської Русі у 882—912 рр., об'єднав північні та південні руські землі, здійснив переможні морські походи на Візантію 907, 911 рр., уклав вигідні для Русі договори з Візантією, які надавали пільги руським купцям і послам.

- **Ігор
(879–945)**

Князь Київської Русі у 912—945 рр., підкорив деревлян і уличів, зміцнив владу київського князя, здійснив походи на Візантію 941, 944 р. і уклав нову торговельну угоду, загинув під час повторного збирання данини з деревлян.

- **Ольга**
(бл. 890–869)

Княгиня Київської Русі у 945—964 рр., підпорядкувала землі деревлян безпосередньо Києву, упорядкувала збирання данини, чітко визначивши її розміри (уроки) і місця зберігання (погости), підтримувала політичні зв'язки з Візантією і Німеччиною.

- **Святослав
(бл. 935–972)**

Князь Київської Русі у 964—972 рр., розширив територію Київської держави далеко на схід, заклав принцип управління державою одноосібним монархом, розгромив Хозарський каганат і Волзьку Болгарію, здійснив два походи на Дунайську Болгарію, загинув у бою з печенігами біля Дніпрових порогів.

- **Володимир Великий
(958?–1015)**

Князь Київської Русі у 980—1015рр., завершив об'єднання руських земель, запровадив християнство як державну релігію 988 р., збудував систему укріплень для захисту кордонів від печенігів, налагодив відносини з Візантією, Чехією, Угорщиною, Німеччиною, Болгарією, Римом, започаткував політику «шлюбної дипломатії».

- **Ярослав Мудрий
(983?–1054)**

Князь Київської Русі у 1019—1054 рр., розширив кордони Київської Русі на заході, прийняв перший писаний збір законів «Руська Правда», сприяв утвердженню християнства, установив династичні зв'язки з Візантією, Францією, Польщею, Угорщиною, Швецією, Норвегією та ін.

**Тема 3. Київська Русь за
часів роздробленості.
Галицько-Волинська
держава**

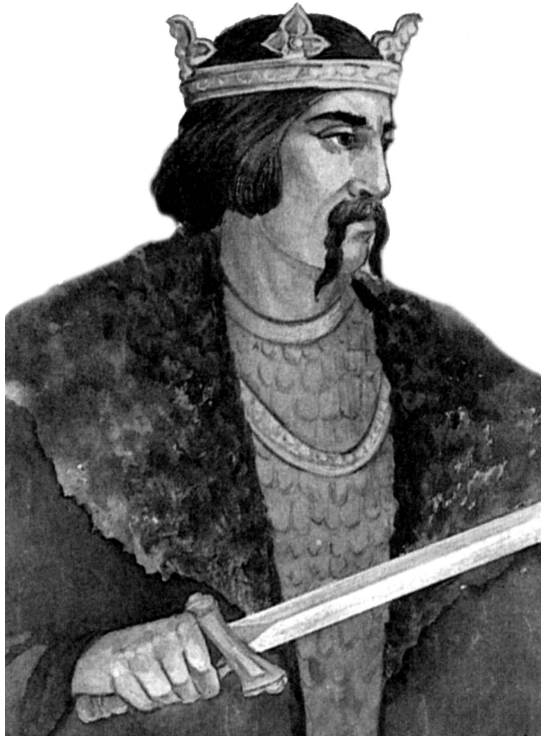
- **Володимир
Мономах
(1053–1125)**

Князь Київської Русі у 1113—1125 рр., тимчасово об'єднав під своєю владою більшу частину Київської держави, відновив одноосібну монархію, зміцнив міжнародний авторитет Київської Русі, здійснив переможні походи проти половців, установив династичні зв'язки з Англією, Швецією, Угорщиною.

- **Ярослав Осмомисл
(1130–1187)**

Галицький князь у 1153—1187 рр., за правління якого Галицьке князівство досягло найбільшої могутності, зміцнив князівську владу й боровся зі спробами бояр утручатися в державні справи, воював з половцями, підтримував дружні відносини з Угорщиною, Польщею, Візантією та ін.

- **Роман Мстиславич
(1152–1205)**

Князь Галицько-Волинської держави у 1199—1205 рр., об'єднав Галичину й Волинь, поширив свою владу на Київ, придушив опір боярської опозиції, захищав кордони держави від військ половців, литовців і поляків, установив дружні відносини з Візантією та Німеччиною. загинув у війні з Польщею.

- **Данило Романович
(1201–1264)**

Князь Галицько-Волинської держави у 1238—1264 рр., об'єднав Галичину й Волинь, поширив свою владу на Київ, розгромив німецьких рицарів-хрестоносців біля Дорогочина, завдав поразки військам Угорщини й Польщі під Ярославом, формально визнав залежність від Золотої Орди, був коронований у Дорогочині.

- **Юрій I Львович
(1252 (1257) – 1308)**

Князь Галицько-Волинської держави у 1301—1308 рр., переніс столицю до Володимира-Волинського, домогся утворення Галицької митрополії, прийняв титул «короля Русі», воював з Угорщиною та Польщею, втративши частину Закарпаття й Люблінську землю.

**Тема 4. Політичний устрій,
соціально-економічний,
культурний розвиток Київської
Русі та Галицько-Волинської
держави у IX–XIV ст.**

- **Літописець Нестор
(бл. 1055 – бл. 1113)**

Ченець Києво-Печерського монастиря, письменник, літописець Київської Русі, автор і упорядник «Повісті минулих літ», закликав князів боротися за єдність руських земель.

- **Митрополит Іларіон (?–1088)**

Митрополит Київський та всієї Русі, перший митрополит русин (українець) Іларіон уславився також як оратор і письменник, був причислений до лику Святих.

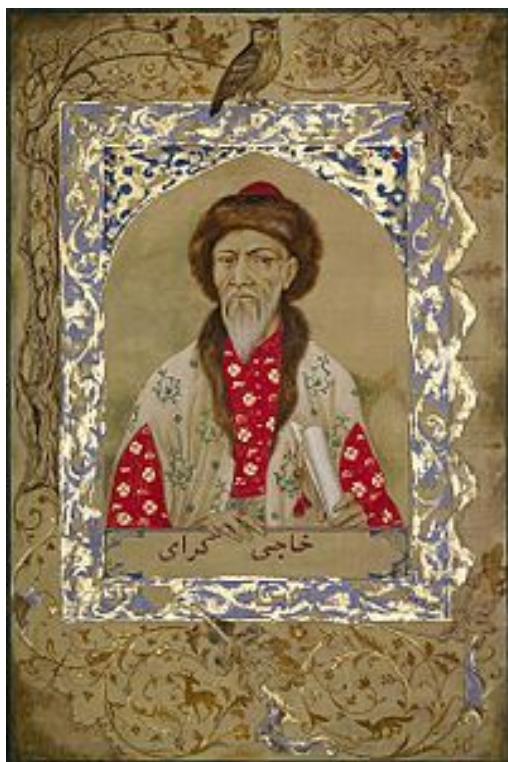
Автор твору «Слово про закон і благодать».

- **Іконописець Алімпій
(? — 1114)**

Давньоруський живописець, ювелір та лікар, чернець Києво-Печерського монастиря. З 1083 р. Існує припущення, що Алімпій виконував мозаїчні роботи для Михайлівського Золотоверхого собору в Києві, зруйнованого у 1934 р.

**Тема 5. Українські землі у
складі Великого князівства
Литовського та інших держав
(у другій половині XIV –
першій половині XVI ст.)**

- **Хаджі-Гірей
(?–1466)**

Засновник держави Кримське ханство, перший хан з кримської династії Гіреїв.

У зовнішній політиці орієнтувався на шляхетську Польщу, вів боротьбу проти Золотої Орди. У 1465 р. завдав поразки хану Великої Орди Ахмату, що йшов походом, що йшов походом на Москву.

- **Костянтин
Іванович
Острозький
(бл. 1460–1530)**

Український князь, видатний полководець і державний діяч Великого князівства Литовського, організував захист українських земель від набігів кримських татар, брав участь у московсько-литовських війнах, надавав підтримку православної церкви.

- **Юрій Дрогобич
(1450–1494)**

Український учений, доктор філософії й медицини, освітній діяч, ректор Болонського університету (Італія), професор Краківського університету (Польща), один із ініціаторів друку перших книжок давньоруською мовою «Осьмогласник», «Часословець» та ін. у краківській друкарні Ш.Фіоля.

Тема 6. **УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XVI СТ.**

- **Василь-Костянтин Острозький (бл. 1526—1608)**

Український православний князь, культурно-освітній діяч, засновник слов'яно-греко-латинської школи і друкарні в Острозі, противник Берестейської церковної унії.

- **Дмитро Вишневецький (1516—1563)**

Український православний князь, перший козацький гетьман, засновник першої Запорозької Січі на о. Мала Хортиця, потрапив у полон під час походу в Молдавію і був страчений турками.

- **Іван Федоров**
(бл. 1525—1583)

Український першодрукар і книговидавець, засновник друкарні у Львові, де видав перші книги «Апостол» і «Буквар», а в друкарні Острога — Острозьку біблію.

**Тема 7. Українські землі в
першій половині
XVII ст.**

- **Петро Конашевич–Сагайдачний (1570-1622)**

Політичний діяч, гетьман реєстрового козацтва, який очолив морські походи козаків на турецькі фортеці Ізмаїл, Трапезунд, Синоп, Кафу, допоміг польському війську розгромити турецьку армію у битві під Хотинном.

- **Петро Могила
(1596—1647)**

Митрополит Української православної церкви у 1632—1647 рр., який домогся офіційного визнання польським урядом православної церкви, упорядкування церковного життя, розвитку освіти (заснування Києво-Могилянської колегії).

**Тема 8. Початок
Національно-визвольної
війни українського
народу середини XVII ст.**

- **Богдан
Хмельницький
(1595—1657)**

Український військовий та державний діяч, полководець, дипломат, учасник козацько-селянських повстань 1630-х рр., керівник Національно-визвольної війни, засновник Української козацької держави, гетьман України у 1648—1657 рр., установив відносини з Кримським ханством, Молдовою, Московією, Швецією, Трансильванією та ін.

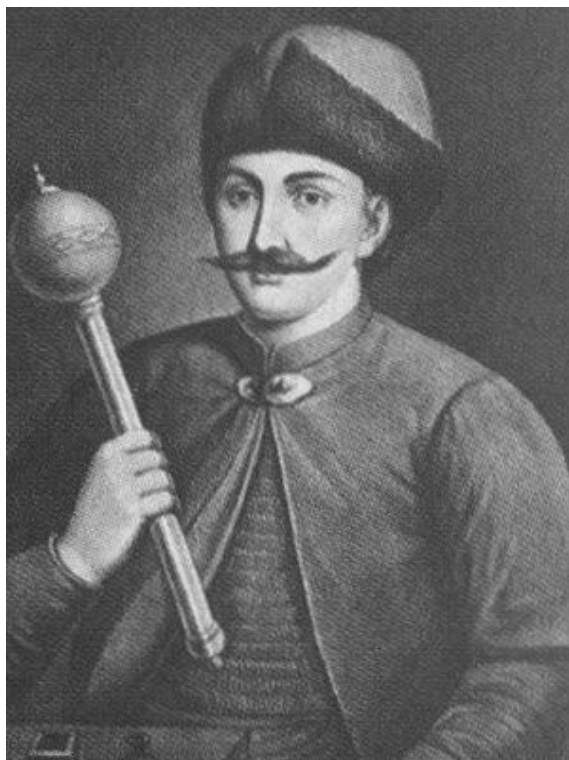
- **Іван Богун
(1618—1664)**

Український військовий та державний діяч, учасник козацько-селянського повстання 1637—1638 рр., брав участь в усіх битвах Національно-визвольної війни, особливо відзначившись у Берестецькій битві, відмовився присягнути на вірність московському цареві, виступаючи за збереження української державності.

**Тема 9. Українські землі
наприкінці 50-х –
у 80-ті рр. XVII ст.**

- **Іван Виговський**
(р. н. невід. — 1663)

Гетьман Війська Запорозького у 1657—1659 рр., відстоював державну незалежність Гетьманщини, уклав Гадяцький договір 1658 р. з Річчю Посполитою, завдав поразки московському війську у Конотопській битві.

- **Павло Тетеря
(бл. 1620—1671)**

Гетьман Правобережної України у 1663—1665 рр., намагався об'єднати Україну під зверхністю польського короля.

- **Петро
Дорошенко
(1627—1698)**

Гетьман Правобережної України у 1665—1676 рр., обраний 1668 р. гетьманом «обох берегів Дніпра», визнав протекторат Османської імперії над Правобережною Україною.

- **Іван
Бруховецький
(? — 1668)**

Гетьман Лівобережної України у 1663—1668 рр., обраний на Чорній раді у Ніжині, проводив промосковську політику, уклав Московські статті 1665 р. з Московською державою.

- **Іван Сірко**
(бл. 1610—1680)

Кошовий отаман
Запорозької Січі (з 1663 р.
обирався кошовим
отаманом вісім разів),
керівник численних
походів проти Османської
імперії та Кримського
ханства, прихильник
автономії Запорозької
Січі.

- **Юрій Хмельницький
(бл. 1641 — після 1681)**

Гетьман України у 1659—1663рр., уклав Переяславські статті 1659 р. з Московською державою, Слободищенський трактат 1660 р. з Річчю Посполитою, гетьман Правобережної України у 1676—1681 рр., учасник Чигиринських походів турецько-татарської армії.

- **Дем'ян
Многогрішний
(рр. н. і см. невід.)**

Гетьман Лівобережної України у 1669—1672 рр., відстоював автономію Гетьманщини, уклав Глухівські статті 1669 р. з Московською державою.

- **Іван Самойлович
(бл. 1630—1690)**

Гетьман Лівобережної України у 1672—1687 рр., обраний 1674 р. гетьманом «обох берегів Дніпра», відстоював державні інтереси України, уклав Конотопські статті 1672 р. з Московською державою.

**Тема 10. Українські землі
наприкінці XVII – першої
половини XVIII ст.**

- **Іван Мазепа
(1639–1709)**

Гетьман Лівобережної України у 1687—1708 рр., уклав Коломацькі статті 1687 р. з Московською державою, брав участь у Другому кримському поході 1689 р., уклав таємний договір 1708 р. зі шведським королем Карлом XII з метою відродження незалежності України.

- **Іван
Скоропадський
(1646–1722)**

Гетьман Лівобережної України у 1708—1722 рр., уклав Решетилівські статті 1709 р. з Московською державою, за його правління автономія Гетьманщини була значно обмежена.

- **Павло Полуботок
(бл. 1660–1724)**

Наказний (тимчасовий) гетьман Лівобережної України у 1722—1724 рр., намагався відстояти права Гетьманщини й обмежити повноваження Малоросійської колегії.

- **Данило Апостол
(1654–1734)**

Гетьман Лівобережної України у 1727—1734 рр., провів реформи у сферах судочинства, фінансів, торгівлі й таким чином тимчасово пригальмував наступ царизму на автономію України.

- **Пилип Орлик
(1672 – 1742)**

Гетьман в еміграції у 1710—1742 рр., уклав угоду з козацькою старшиною під назвою «Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорізького», шукав підтримки європейських країн для відновлення незалежності України.

- **Феофан
Прокопович
(1681–1736)**

Громадський, культурний і церковний діяч, учений-енциклопедист, ректор Києво-Могилянської академії, письменник, автор історичної драми «Володимир».

**Тема 11. Українські землі
в другій половині
XVIIIст.**

- **Кирило
Розумовський
(1728—1803)**

Останній гетьман
Лівобережної України,
який прагнув відновлення
автономії України,
розпочав проведення
судової, військової і
фінансової реформ,
розширив права козацької
старшини.

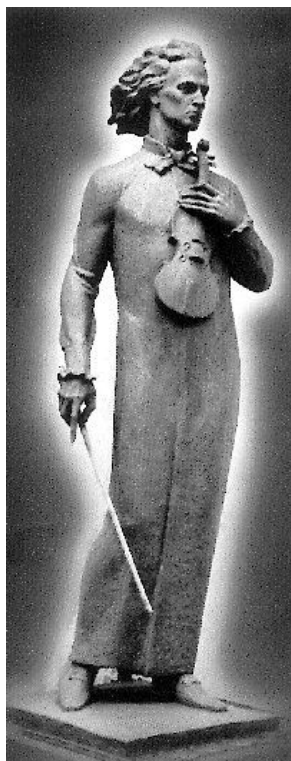
- **Петро
Калнишевський
(1690—1803)**

Останній кошовий отаман
Запорізької Січі, засланий
за наказом Катерини II у
Соловецький монастир,
де просидів в одиночній
камері 25 років.

- **Григорій
Сковорода
(1722—1794)**

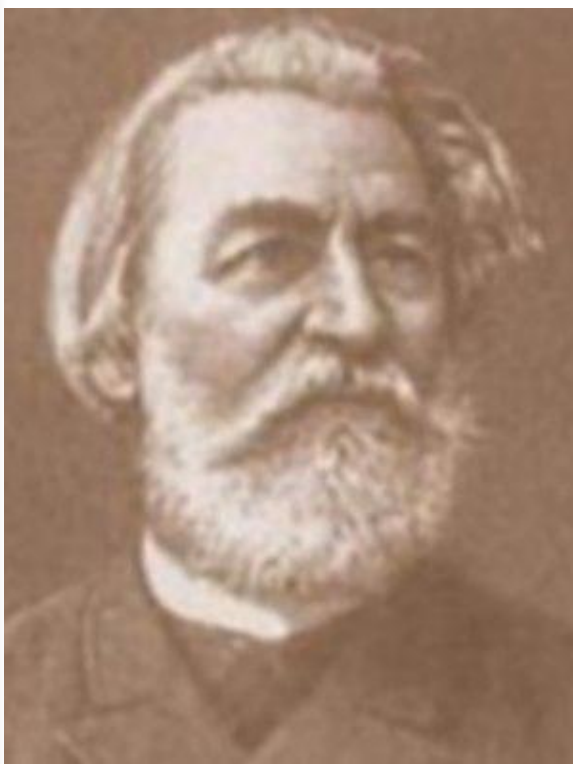
Просвітитель, філософ,
поет, автор збірок «Сад
божественних пісень»,
«Байки харківські»,
викладав поетику й етику
в Переяславському та
Харківському колегіумах,
мандрував Україною,
проповідуючи свої
філософські погляди.

*Пам'ятник Максиму
Березовському
в Глухові*

- **Максим
Березовський
(1745—1777)**

Композитор, навчався в Києво-Могилянській академії, продовжив навчання в Італії, де став академіком Болонської філармонічної академії, автор опер «Демофонт», «Іфігенія», духовних концертів «Отче наш», «Вірую».

- **Іван
Григорович-
Барський
(1713—1791)**

Архітектор, представник українського бароко, побудував надбрамну церкву Кирилівського монастиря, Покровську церкву в Києві.

- **Володимир
Боровиковський
(1757—1825)**

Український живописець,
майстер портрета, мініатюрист,
іконописець. академік
імператорської Санкт-
Петербурзької Академії
мистецтв, її радник. Твори:
ікони «Христос» (1784)
і «Богоматір» (1787), портрет
Павла Руденка та ін. .

- **Дмитро
Левицький
(бл.1735—1822)**

художник, академік,
керівник майстерні
портретного живопису
і радник Петербурзької
академії мистецтв.
1770—1780-ті рр. —
період розквіту творчості,
саме тоді були створені
портрети М. Львової,
П. Голіциної, Урсули
Мнішек.

**Тема 12. Українські землі у
складі Російської імперії
наприкінці XVIII – у першій
половині XIX ст.**

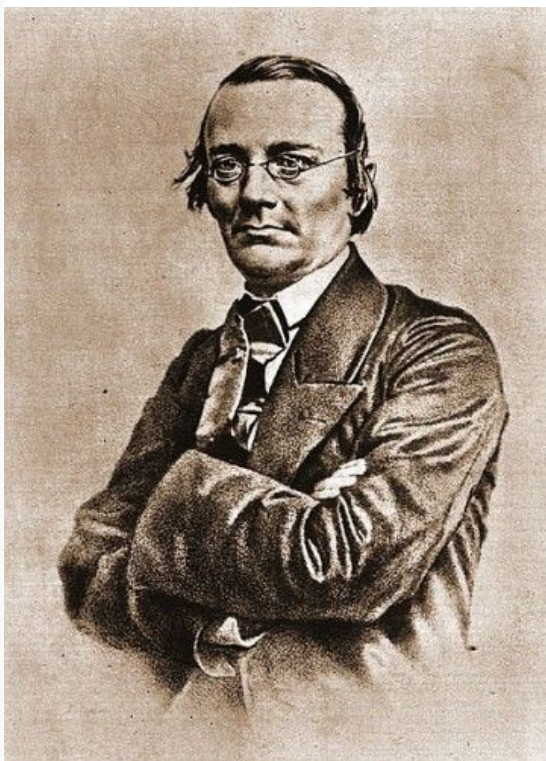
- **Микола Гулак
(1821–1899)**

Український громадсько-політичний діяч, учений, педагог, один із засновників Кирило-Мефодіївського товариства, автор наукових праць з математики історії

- **Іван
Котляревський
(1769-1838)**

Письменник, представник нової української літератури, автор поеми «Енеїда», п'єс «Наталка-Полтавка» та «Москаль-чарівник», член полтавської масонської ложі «Любов до істини».

- **Микола
Костомаров
(1817–1885)**

Громадсько-політичний діяч, історик, письменник, публіцист, етнограф, один із засновників Кирило-Мефодіївського товариства, автор програмного документа «Книга буття українського народу», учасник громадівського руху.

- **Пантелеймон Куліш
(1819–1897)**

Український громадсько-політичний діяч, письменник, історик, етнограф, один із співзасновників Кирило-Мефодіївського товариства, учасник громадівського руху, автор першого українського історичного роману «Чорна рада».

- **Тарас Шевченко
(1814—1861)**

Видатний український поет і прозаїк, художник, автор поетичної збірки «Кобзар» та поеми «Гайдамаки», серії картин «Мальовнича Україна», діяч визвольного руху, можливий учасник Кирило-Мефодіївського товариства.

**Тема 13. Західноукраїнські
землі наприкінці XVIII – у
першій половині XIX ст.**

- **Маркіян Шашкевич (1811 — 1843)**

Український громадський та культурно-освітній діяч, греко-католицький священник, організатор громадсько-культурного об'єднання «Руська трійця», ініціатор і співавтор альманаху «Русалка Дністрова», перекладач українською мовою «Слова о полку Ігоревім».

- **Іван Вагілевич
(1839–1866)**

Український громадський діяч, поет, фольклорист, один із засновників громадсько-культурного об'єднання «Руська трійця», співавтор альманаху «Русалка Дністрова», перекладач українською мовою «Слова о полку Ігоревім».

- **Яків
Головацький
(1814–1888)**

Український поет, історик літератури, етнограф, викладач і ректор Львівського університету, один із засновників громадсько-культурного об'єднання «Руська трійця», співавтор альманаху «Русалка Дністрова».

- **Лук'ян Кобилиця
(1812–1851)**

Український громадсько-політичний діяч, керівник селянського повстанського руху на Буковині, депутат австрійського парламенту під час революції 1848—1849 рр.

- **Іван
Могильницький
(1777(1778)–1831)**

Український освітній і церковний діяч, вчений-філолог.

Заснував першу на західноукраїнських землях культурно-освітню громадську організацію «Товариство галицьких греко-католицьких священників для поширення письмами просвіти і культури серед вірних», яка ставила собі за мету видання українських загальноосвітніх та релігійних книжок.

**Тема 14. Культура України
кінця XVIII – першої
половини XIX ст.**

- **Петро Гулак-
Артемовський
(1790–1865)**

Культурно-освітній діяч,
поет, байкар, автор байки
«Пан і собака», викладач
історії та географії, ректор
Харківського університету
в 1841—1849 рр.

- **Григорій Квітка-Основ'яненко (1778—1843)**

Перший видатний прозаїк нової української літератури, один із засновників Харківського професійного театру, автор комедій «Сватання на Гончарівці» та «Шельменко-денщик», повістей «Маруся», «Конотопська відьма».

- **Михайло
Максимович
(1804–1873)**

Учений-природознавець,
історик, фольклорист і
літературознавець, перший
ректор Київського університету,
член-кореспондент
Петербурзької Академії наук,
автор наукових праць «Про
системи рослинного царства»,
«Основи ботаніки», «Роздуми
про природу», видавець
фольклорних збірників
«Малоросійські пісні» та ін.

- **Михайло
Остроградський
(1801–1861)**

Математик і педагог,
академік Петербурзької,
Паризької, Римської та
Туринської академій наук,
автор наукових праць з
математичного аналізу,
математичної фізики,
аналітичної механіки,
теорії імовірності.

- **Василь Каразін
(1773-1842)**

Освітній і громадський діяч,
вчений, автор наукових
праць з агрономії,
метеорології, кліматології,
винахідник парового
опалення й технології
видобування селітри,
ініціатор відкриття
Харківського університету.

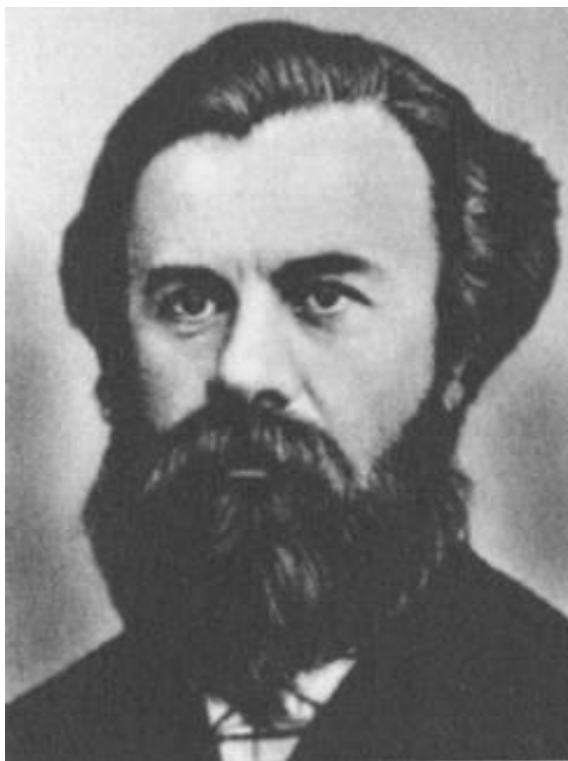

**Тема 15. Наддніпрянська
Україна в другій половині
XIX ст.**

- **Володимир Антонович (1834–1908)**

Український історик, археолог, етнограф, один із засновників Київської громади, голова Історичного товариства Нестора Літописця, професор історії Київського університету, представник угруповання так званих хлопоманів.

- **Михайло
Драгоманов
(1841–1895)**

Український громадсько-політичний діяч, історик, письменник, публіцист, один із засновників громади в Києві, діяч Південно-Західного відділу Російського географічного товариства.

- **Борис Грінченко
(1863–1910)**

Український громадсько-політичний діяч, письменник, учений, один із засновників «Братства тарасівців», лідер Української радикальної партії, голова київської «Просвіти».

- **Павло Чубинський
(1839–1884)**

Етнограф, поет, громадський діяч, учасник Київської громади, член редколегії газети «Київський телеграф», один із ініціаторів створення Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, автор вірша «Ще не вмерла Україна...».

Тема 16.

**Західноукраїнські землі
у складі Австрійської
(Австро-Угорської)
імперії в другій
половині XIX ст.**

- **Іван Франко
(1856–1916)**

Український поет, учений, громадський діяч, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка, один із засновників Української радикальної партії, автор віршів «Каменярь», «Вічний революціонер», повісті «Захар Беркут», драми «Украдене щастя».

Михайло Павлик (1853–1915)

Український громадський і культурно-освітній діяч, публіцист, письменник, редактор народовської газети «Батьківщина», один із засновників Русько-української радикальної партії.

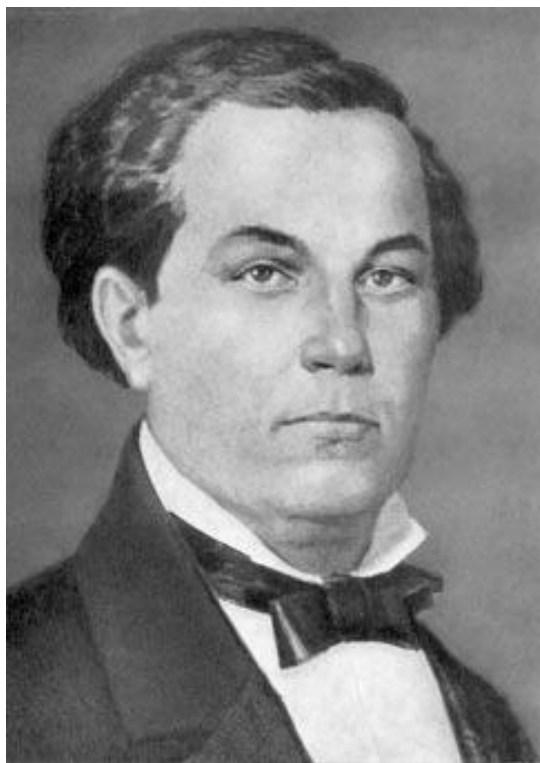

**Тема 17. Культура
України в другій
половині ХІХ – на
початку ХХ ст.**

- **Сергій
Васильківський
(1854–1917)**

Український живописець. Створив ряд ліричних пейзажів України, розвивав у творчості тему історії українського козацтва. Виконав для Полтавського земства ряд великих історичних панно.

- **Семен Гулак-Артемовський (1813—1873)**

Композитор, співак, драматург, соліст опер у Флоренції та Петербурзі, автор першої української лірико-комічної опери «Запорожець за Дунаєм».

- **Марія
Заньковецька
(1854–1934)**

Українська актриса, її сценічний дебют відбувся в Єлизаветграді (нині Кіровоград), де вона виконувала роль Наталки Полтавки у першому українському професійному театрі під керівництвом М. Кропивницького; працювала в найпопулярніших українських трупах М. Старицького, М. Садовського, М. Саксаганського, І. Карпенка-Карого.

- **Ілля Мечников
(1845—1916)**

Біолог, мікробіолог, імунолог,
почесний член
Петербурзької академії наук,
лауреат Нобелівської премії,
один із засновників першої в
Росії бактеріологічної станції
в Одесі, займався
проблемами боротьби з
інфекційними
захворюваннями.

- **Агатангел
Кримський
(1871—1942)**

Письменник, сходознавець, дослідник історії та літератури Ірану, Туреччини тощо, історик української мови та літератури, автор праць «Українська граматика», «Нариси з історії української мови», професор Київського університету, один із засновників УАН.

- **Леся Українка**
(Леся Косач-Квітка)
(1871—1913)

українська поетеса, прозаїк, драматург, автор поетичних збірок «На крилах пісень», «Думи і мрії», «Відгуки», драматичних поем «Осіння казка», «Кам'яний господар», «Лісова пісня» та ін.

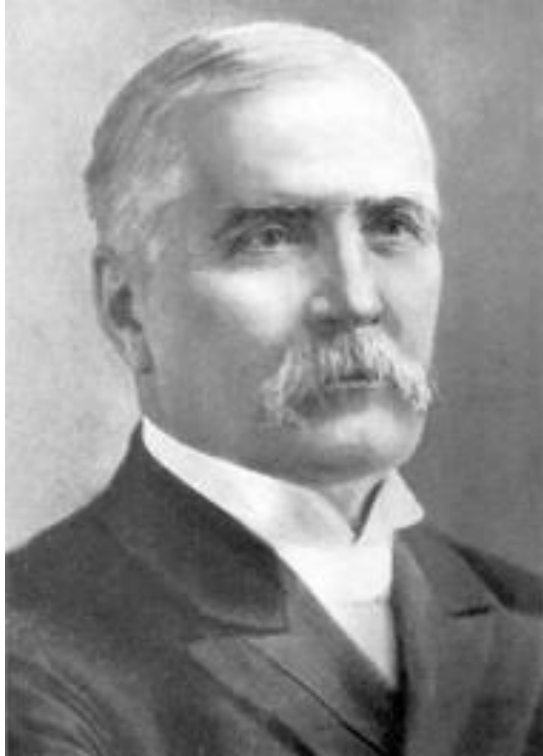
- **Іван Карпенко-Карий
(Тобілевич)
(1845—1907)**

Український драматург, актор, режисер, автор п'єс «Безталанна», «Наймичка», «Хазяїн», «Сто тисяч», 1863 р. в Єлисаветграді організував драматичний гурток.

- **Марко
Кропивницький
(1840—1910)**

Драматург, актор, режисер,
автор п'єс «Доки сонце зійде,
роса очі виїсть», «Глитай, або
ж Павук», «Дай серцю волю,
заведе в неволю».

- **Микола Лисенко
(1842—1912)**

Український композитор, диригент, піаніст, автор опер «Наталка Полтавка», «Тарас Бульба», «Різдвяна ніч», творів на тексти Т. Шевченка «Музика к Кобзарю», «Гайдамаки», організатор щорічних шевченківських концертів.

- **Микола
Пимоненко
(1862—1912)**

Український живописець,
академік Петербурзької
академії мистецтв, автор
картин «Ворожіння»,
«Весілля в Київській
губернії», «Сінокіс».

- **Микола
Леонтович
(1877—1921)**

Композитор, педагог, викладач хорової справи Київського музично-драматичного інституту ім. В. М. Лисенка, автор класичних обробок українських народних пісень «Щедрик-ведрик», «Дударик» та ін., хорових поем «Легенда», «Моя пісня», церковних хорів.

- **Микола
Садовський
(Тобілевич)
(1856—1933)**

Український актор, режисер,
один із засновників
українського професійного
театру, виконавець
драматичних ролей у п'єсах
І. Карпенка-Карого
«Безталанна», М. Гоголя
«Ревізор», М. Старицького
«Тарас Бульба».

Соломія Крушельницька (1872—1952)

Співачка, солістка Львівського оперного театру, виступала на оперних сценах театрів у Петербурзі, Кракові, Варшаві, Парижі, Мілані, виконала близько 60 партій в операх «Запорожець за Дунаєм», «Пікова дама», «Мадам Батерфляй» та ін., виступала с концертами, присвяченими пам'яті Т. Шевченка .

- **Дмитро
Яворницький
(1855—1940)**

Український історик,
археолог, етнограф,
дослідник історії
українського козацтва,
автор тритомної праці
«Історія запорізьких
козаків», укладач зібрання
історичних джерел «До
історії Степової України».

- **Михайло
Коцюбинський
(1864—1913)**

Український письменник,
громадський діяч, голова
«Просвіти» в Чернігові, один з
організаторів Братства тарасівців,
автор творів «Харитя», «Ялинка»,
«Intermezzo», «Цвіт яблуні»,
«Сміх», «Persona grata»,
«Дорогою ціною», «На камені»,
«Сон», «Дебют», «Fata morgana»,
«Тіні забутих предків» та ін.

- **Марко Вовчок**
(Марія Олександрівна
Вілінська)
(1833—1907)

Українська письменниця, збагатила українську літературу жанрами соціально-проблемного та баладного оповідання, соціальної повісті («Інститутка»), психологічного оповідання й повісті, соціальної казки, художнього нарису.

Історичні повісті та оповідання для дітей «Кармелюк», «Невільничка», «Маруся» ще за її життя здобули широку популярність.

**Тема 18. Українські землі у
складі Російської імперії
на початку ХХ ст.**

- **Михайло
Терещенко
(1886—1956)**

Український підприємець, політичний і громадський діяч. Депутат IV Державної думи. Надавав допомогу Київському міському музею, Київській консерваторії (1912 р.); був членом «Російського Червоного Хреста». У 1915—1917 рр. керував Київським військово-промисловим комітетом, був членом Всеросійського військово-промислового комітету. У березні-травні 1917 р. - міністр фінансів у Тимчасовому уряді Росії, у травні-жовтні 1917 р. — міністр закордонних справ.

- **Євген Чикаленко
(1861—1929)**

Громадсько-політичний і культурний діяч, меценат, активний член «Старої громади», один із засновників УДП і Товариства українських поступовців, член Української Центральної Ради, фінансував видання українських газет «Громадська думка», «Рада».

Тема 19. Західноукраїнські землі на початку ХХ ст.

- **Андрей
Шептицький
(1865 1944)**

Церковний, культурний та громадський діяч, митрополит Української греко-католицької церкви, член Української Національної Ради ЗУНР, прихильник створення незалежної соборної Української держави.

- **Іван Боберський
(1873—1947)**

Громадський діяч,
педагог, один із
засновників молодіжних
спортивно-пожежних
патріотичних товариств
«Сокіл», «Січ», «Пласт»,
член Бойової управи УСС,
член Головної української
ради, автор підручників із
фізичного виховання.

- **Кирило
Трильовський
(1864 — 1941)**

Громадсько-політичний діяч,
адвокат, організатор
молодіжних спортивно-
пожежних патріотичних
товариств «Сокіл», «Січ»,
«Пласт», голова Бойової
управи УСС, член Головної
української ради, автор
історичних нарисів.

Тема 20. Україна в Першій світовій війні

- **Олексій
Брусилов
(1853—1926)**

Російський військовий діяч, генерал від кавалерії (1912 р.), генерал-ад'ютант, радянський воєначальник і військовий педагог. У 1916 р. провів успішний наступ Південно-Західного фронту, застосувавши при цьому невідому раніше форму прориву позиційного фронту, яка полягала в одночасному наступі всіх армій. Прорвавши фронт на 16-кілометровій ділянці, російська армія розгромила 4-у австро-угорську армію і просунулася на 65 км. Ця операція увійшла в історію під назвою Брусилівський прорив.

Тема 21. Українська революція

- **Михайло
Грушевський
(1866–1934)**

політичний і державний діяч, історик, голова Наукового товариства ім. Т. Шевченка, завідуючий кафедрою історії України Львівського університету, автор 10-томної «Історії України-Русі», один із співзасновників Української демократичної партії, голова Української Центральної Ради.

- **Сергій Єфремов
(1876—1939)**

Громадсько-політичний і державний діяч, літературний критик, історик літератури, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, один із засновників УРП і Товариства українських поступовців, член Української Центральної Ради, секретар міжнаціональних справ Генерального Секретаріату УЦР, віце-президент ВУАН (1922—1928 рр.), засуджений як один із керівників СВУ.

Тема 22. Український державотворчий процес (1918-1920 рр.)

- **Володимир
Винниченко
(1880-1951)**

Громадсько-політичний діяч, письменник, автор мемуарно-публіцистичного твору «Відродження нації», один із засновників УСДРП, голова Генерального секретаріату Української Центральної Ради, згодом Директорії УНР.

- **Нестор Махно
(1888–1934)**

Український повстанський отаман, один з лідерів анархістського руху. Влітку 1918 р. розпочав боротьбу проти влади П. Скоропадського, у середині грудня 1918 р. він уклав угоду з керівництвом Директорії УНР, яка виявилась недовготривалою. У січні 1919 р. розпочав боротьбу проти денікінців, військ Директорії і Антанти. Кілька разів ішов на зближення з більшовиками. З кінця листопада 1920 р. до серпня 1921 р. Махно вів боротьбу проти більшовицької влади.

- **Симон Петлюра
(1879–1926)**

Громадсько-політичний і державний діяч, публіцист, член РУП і УСДРП, автор статті «Війна і українці», член Української Центральної Ради, секретар військових справ першого українського уряду — Генерального Секретаріату.

- **Євген Петрушевич
(1863–1940)**

Український громадсько-політичний діяч, депутат австрійського парламенту та Галицького сейму, член Головної української (згодом Загальної української) ради, президент ЗУНР, після проголошення злуки УНР і ЗУНР — член Директорії, прихильник відновлення незалежності ЗУНР після підписання Варшавського договору 1920 р.

- **Георгій П'ятаков
(1880–1937)**

Радянський державний діяч. У 1917 р. — голова більшовицького комітету в Києві та член Української Центральної Ради. У 1918 р. — секретар ЦК КП (б) У та, одночасно, член ВЦВРК, Головний комісар Народного банку РРФСР, Голова Тимчасового робітничо-селянського уряду України (1918-1919 рр.); Голова правління Державного Банку Радянського Союзу. Репресований.

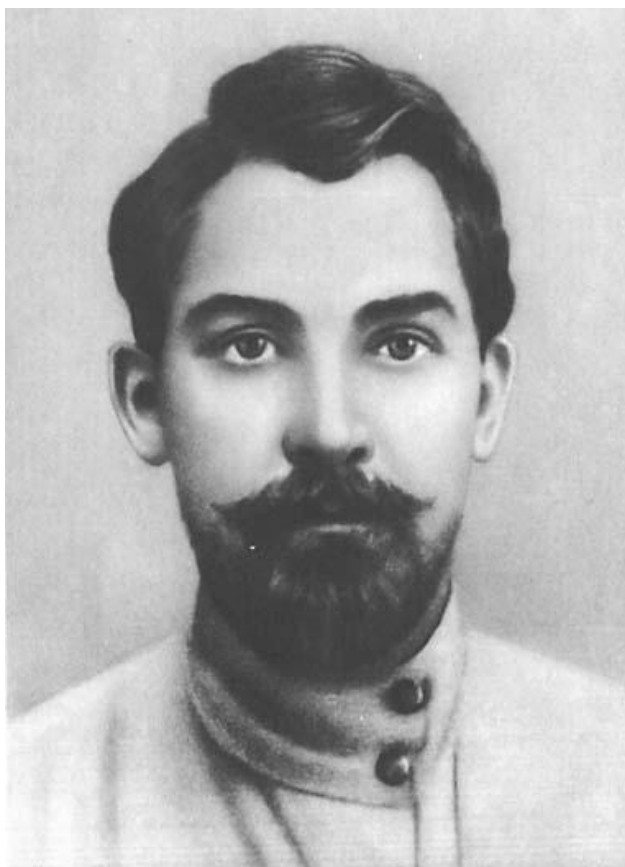
- **Християн Раковський
(1873–1941)**

Політичний і державний діяч УСРР, член КП(б)У, голова Раднаркому УСРР 1919 —1923 рр., прихильник розширення політичної та економічної самостійності УСРР, посол СРСР у Великій Британії та Франції.

- **Павло Скоропадський
(1873–1945)**

Український державний і політичний діяч, генерал-майор, флігель-ад'ютант російського імператора Миколи II, учасник Першої світової війни, командуючий Першим українським корпусом, почесний військовий отаман Вільного козацтва, гетьман Української Держави (1918 р.)

- **Микола
Щорс
(1895–1919)**

Військовий діяч. Підпоручик царської армії, учасник Першої світової війни. З 1918 р. — член партії більшовиків. У лютому 1918 р. очолив червоногвардійський загін на Чернігівщині, з осені 1918 р. — червоний командир 1-ї Української дивізії.

- **Юрій Коцюбинський (1896–1937)**

Більшовицький державний і військовий діяч, головнокомандуючий збройними силами радянської УНР, під керівництвом якого збільшовизовані українські військові частини брали участь у поході на Київ у січні 1918 р.

**Тема 23. Українська СРР
в умовах нової економічної
політики (1921-1928 рр.)**

- **Лазар Каганович
(1893–1991)**

Радянський партійний і державний діяч, один із найближчих прибічників Й. Сталіна, генеральний секретар ЦК КП(б)У 1925—1928 рр., противник українізації, виступав проти політичної лінії українських націонал-комуністів О. Шумського і М. Хвильового, прихильник проведення суцільної колективізації.

- **Олександр Шумський (1890—1946)**

Радянський державний діяч, член КП(б)У, народний комісар освіти УСРР (1924—1927 рр.), прихильник політики українізації, звинувачений у «націоналістичному ухилі» (шумськізмі).

- **Микола Скрипник
(1872–1933)**

Радянський державний діяч, один із засновників КП(б)У, голова першого радянського уряду України — Народного Секретаріату, народний комісар освіти УСРР (1927—1933 рр.), прихильник політики українізації, звинувачений у «націоналістичному ухилі».

- **Микола Хвильовий
(Фітільов)
(1894—1933)**

Письменник, публіцист, один із засновників Спілки пролетарських письменників «Гарт», Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ), автор творів «Іван Іванович», «Ревізор», «Україна чи Малоросія», ініціатор літературної дискусії під гаслом «Геть від Москви» (1925—1928 рр.).

- **Лесь Курбас
(1887—1937)**

Режисер-новатор, театральний діяч, один із засновників «Молодого театру», театру «Березіль», на сцені яких поставив вистави «Чорна пантера і білий ведмідь» В. Винниченка, «Мина Мазайло» М. Куліша та ін., «поєднував українське театральне мистецтво з європейською культурою.

- **Михайло Бойчук
(1882—1937)**

Живописець, засновник школи художників-монументалістів, поєднував риси візантійського живопису з традиціями українського малярства, автор декорацій для вистав «Молодого театру» Л.Курбаса.

- **Олександр Довженко
(1894–1956)**

Письменник, кінорежисер, художник-ілюстратор, один із засновників української кінематографії, працював на Одеській кіностудії, Київській кінофабриці, створив фільми «Арсенал», «Звенигора», «Земля», «Поєма про море», автор книги «Зачарована Десна».

Тема 24. Україна в 1929-1938 рр.

- **Олексій
Стаханов
(1906–1977)**

Вибійник кадіївської шахти «Центральна-Ірміне» у Донбасі, зачинатель масового робітничого руху за підвищення продуктивності праці й досягнення високих виробничих показників (стахановського руху) у 1930-х рр.

- **Павло Постишев
(1887–1939)**

Радянський державний діяч, член Політбюро ЦК КП(б)У, одночасно перший секретар Харківського, а згодом Київського обкому Компартії, один із організаторів голодомору 1932—1933 рр. в Україні, сприяв згортанню українізації, організації політичних процесів, винищенню української інтелігенції.

- **Сергій Косіор
(1889–1939)**

Радянський державний діяч, один із організаторів КП(б)У, генеральний секретар ЦК КП(б)У (1928—1938 рр.), прихильник суцільної колективізації, безпосередній організатор голодомору 1932—1933 рр. в Україні, сприяв згортанню українізації, організації політичних процесів, винищенню української інтелігенції.

- **Йосип Сталін
(1879–1953)**

Радянський державний діяч, генеральний секретар ЦК РКП(б) з 1922 р., домогся абсолютної влади в партії й державі, організатор «радянської модернізації», терору голодом, масових репресій, голова Державного комітету оборони, Верховний головнокомандувач під час Великої Вітчизняної війни.

- **Григорій
Петровський
(1878–1958)**

Радянський державний і політичний діяч. Народний комісар внутрішніх справ РСФРР, один із співорганізаторів ВНК. Член російської делегації на мирних переговорах у Бресті. Голова ВУЦВК (1919—1938). У складі комісії з підготовки союзного договору підтримав проект Й. Сталіна про входження формально незалежних радянських республік до складу РСФРР на автономних правах.

**Тема 25.
Західноукраїнські
землі (1921-1939)**

- **Євген
Коновалець
(1891–1938)**

Український військовий і політичний діяч, керівник Галицько-Буковинського куреня Українських січових стрільців, полковник Армії УНР, голова УВО, голова Проводу Організації Українських Націоналістів.

- **Андрій Мельник
(1890–1964)**

Український військовий і політичний діяч, полковник Армії УНР, співзасновник УВО, один із лідерів Організації українських націоналістів, голова ОУН-М, після смерті Є. Коновальця - голова Проводу ОУН, прихильник відновлення української державності.

- **В'ячеслав Липинський
(1882–1931)**

Український громадсько-політичний діяч, історик, філософ, публіцист, член Наукового товариства ім. Т. Шевченка, ідеолог українського консерватизму, один із засновників Української хліборобсько-демократичної партії, прихильник створення Української незалежної держави.

- **Августин Волошин
(1874-1945)**

Громадський, державний і культурний діяч, педагог, науковець, професор математики і фізики, автор понад 40 книг, здебільшого підручників і праць з педагогіки та психології, депутат Чехо-Словацького парламенту, президент Карпатської України.

**Тема 26. Україна під час
Другої світової та Великої
Вітчизняної воєн
(1939-1945 рр.)**

- **Семен Тимошенко
(1895–1970)**

Радянський військовий діяч, генерал, учасник Великої Вітчизняної війни, командуючий військами Південно-Західного фронту після загибелі М.Кирпоноса, представник Ставки Верховного головнокомандування.

- **Михайло Кирпонос
(1892–1941)**

Радянський військовий діяч,
генерал-полковник, Герой
Радянського Союзу, учасник
Великої Вітчизняної війни,
командуючий військами
Південно-Західного фронту,
загинув під час оборони Києва.

- **Сидір Ковпак
(1887–1967)**

Український радянський
військовий і державний
діяч, генерал-майор,
учасник Великої Вітчизняної
війни, командир
Путивльського
партизанського загону,
пізніше — з'єднання
партизанів, яке здійснило
Карпатський рейд (1943р.),
автор спогадів «Від
Путивля до Карпат».

- **Олексій Федоров
(1901–1989)**

Радянський військовий діяч, Герой Радянського Союзу, учасник Великої Вітчизняної війни, командир радянського партизанського загону, пізніше — Чернігівсько-Волинського з'єднання партизанів.

- **Олександр
Сабуров
(1908–1974)**

Радянський військовий діяч, генерал-майор військ НКВД, Герой Радянського Союзу, учасник Великої Вітчизняної війни, командир радянського партизанського загону, пізніше — з'єднання партизанів, що діяло на Правобережній Україні.

- **Олена Теліга
(1906–1942)**

Українська поетеса,
політичний діяч, член
Організації Українських
націоналістів, у жовтні 1941
р. разом з походними
групами ОУН вирушила до
Києва, де організувала
Спілку українських
письменників, заарештована
й розстріляна нацистами у
Бабиному Яру.

- **Родіон
Малиновський
(1898–1967)**

Військовий і державний діяч СРСР, полководець. Маршал Радянського Союзу (1944 р.), двічі Герой Радянського Союзу (1945 р., 1958 р.). Міністр оборони СРСР (1957—1967 рр.). Війська під командуванням генерала армії Р. Малиновського брали участь у низці наступальних операцій 1943 і 1944 рр. — Запорізькій, Нікопольсько-Криворізькій, Березнегувато-Снігурівській, Одеській і Ясько-Кишинівській.

- **Іван
Черняхівський
(1906–1945)**

Радянський полководець, генерал армії, двічі Герой Радянського Союзу. З червня 1941 р. — на фронтах Великої Вітчизняної війни. У листопаді 1943 р. армія Черняхівського взяла участь у Київській наступальній операції, в ході якої було звільнено столицю України. Надалі 60-та армія відзначилась у Житомирсько-Бердичівській, Рівненсько-Луцькій і Проскурово-Чернівецькій операціях.

**Тема 27. Повоєнна
відбудова та розвиток
України в 1946 –
на початку 1950-х рр.**

- **Дмитро
Мануїльський
(1883–1959)**

Радянський державний і партійний діяч, заступник голови Раднаркому УРСР, народний комісар закордонних справ УРСР (1944 р.), голова делегації УРСР на міжнародній конференції у Сан-Франциско (1945 р.) та на Паризькій мирній конференції (1947 р.).

- **Микита Хрущов
(1894–1971)**

Радянський державний і партійний діяч, Перший секретар КПРС (1953—1964), Голова Ради Міністрів СРСР (1958—1964), впродовж багатьох років – перший секретар ЦК КП (б)У. У доповіді на XX з'їзді КПСС проголосив боротьбу проти «культу особи» Сталіна, був ініціатором освоєння цілинних земель, перебудови управління промисловістю і сільським господарством.

- **Олесь Гончар
(1918–1995)**

Український прозаїк, публіцист, громадський і політичний діяч, учасник Великої Вітчизняної війни, голова правління Спілки письменників України, автор трилогії «Прапороносці», романів «Тронка», «Собор» (1968р.) та ін.

- **Йосип Сліпий**
(1892-1984)

Український церковний діяч, ректор Львівської духовної семінарії, патріарх УГКЦ, звинувачений у «ворожій діяльності проти УРСР» і засуджений до 8 років ув'язнення (1945 р.), звільнений з ув'язнення й висланий за межі СРСР завдяки виступам відомих політичних діячів країн світу на його захист (1963р.).

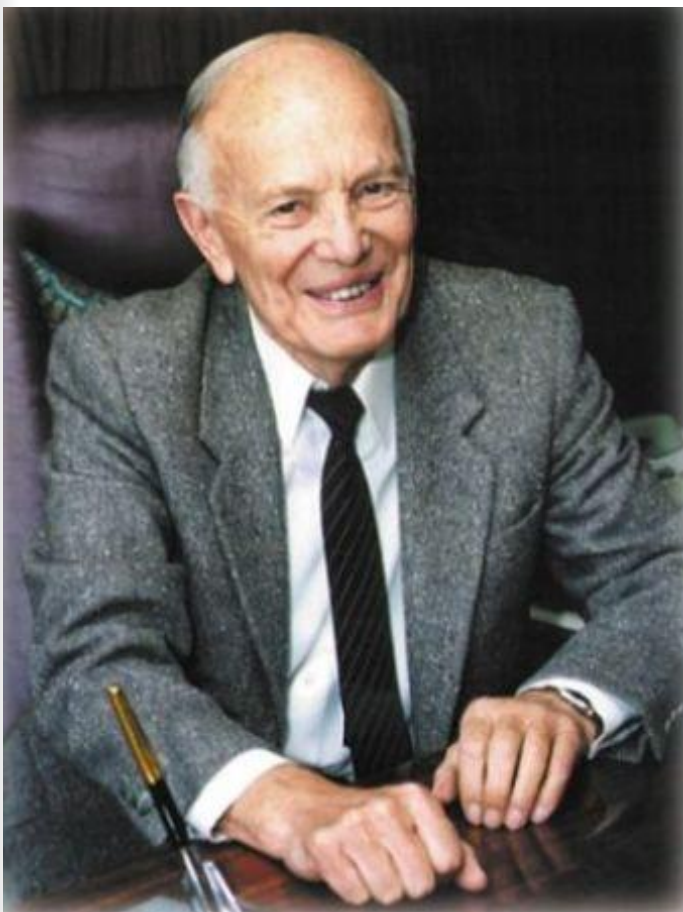

**Тема 28. Україна в умовах
політичної та економічної
лібералізації суспільства
(1953-1964 рр.)**

- **Микола
Підгорний
(1903–1983)**

Радянський партійний і державний діяч. З 1946 р. - постійний представник Ради Міністрів УРСР при уряді СРСР. В 1950-1953 рр. - перший секретар Харківського обкому КПУ, в 1957-1961 рр. - перший секретар ЦК КПУ. З 1963 р. - секретар ЦК КПРС. У жовтні 1964 р. став одним з учасників групи вищого партійного керівництва, які підготували і провели зміщення М. Хрущова з посади першого секретаря ЦК КПРС. У 1965–1977 рр. очолював Президію Верховної Ради СРСР.

- **Борис Патон
(1918 р.н.)**

Видатний вчений, фахівець у галузі зварювання, металургії та технології металів; доктор технічних наук, професор, академік, президент НАН України, перший відзначений званням Герой України. Автор багатьох фундаментальних досліджень і створених на їх основі високих технологій, організатор науки, державний і громадський діяч.

- **Валентин
Глушков
(1908-1989)**

Учений у галузі фізико-технічних проблем енергетики, творець першого у світі електротермічного ракетного двигуна і багаторазового ракетно-космічного комплексу «Енергія» — «Буран». Академік АН УРСР та АН СРСР, двічі Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської та Державних премій СРСР.

- **Олег Антонов**
(1906-1984)

Авіаконструктор, автор понад 200 наукових праць з питань планеризму, літакобудування. Транспортний Ан-8 першим у світі зміг перевозити до 11 тонн вантажу на великі відстані. Пасажирський Ан-10 став рекордсменом за кількістю перевезених пасажирів (удостоєний Великої Золотої медалі на Всесвітній виставці у Брюсселі). Перший реактивний літак Ан-72 (1977), велетні Ан-22 («Антей», 1965) і Ан-124 («Руслан», 1982) стали новим етапом розвитку світової авіації.

- **Василь Симоненко
(1935–1963)**

Український поет, прозаїк, журналіст, представник покоління «шістдесятників», «лицар українського відродження», автор збірок поезій «Тиша і грім», «Земне тяжіння», лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка (посмертно).

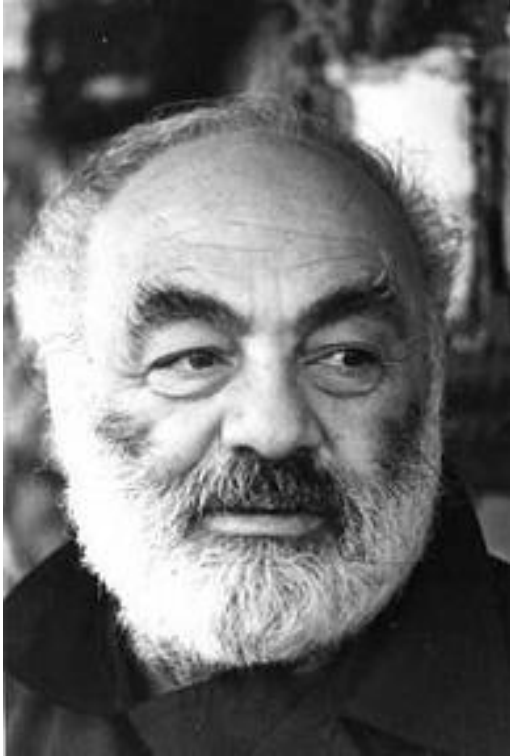

**Тема 29. Україна в
період загострення
кризи радянської
системи (1965-1985 рр.)**

- **Валерій Марченко
(1947–1984)**

Літературознавець,
перекладач, правозахисник,
автор листів-протестів проти
тоталітарного режиму,
противник русифікації,
неодноразово заарештований і
засуджений за «антирадянську
агітацію і пропаганду», автор
книги «Я не маю ні дому, ні
вулиці».

- **Сергій Параджанов
(1924—1990)**

Український і вірменський кінорежисер, народний артист УРСР, режисер фільму «Тіні забутих предків», учасник акцій протесту проти масових арештів інтелігенції у 1960-ті рр., заарештований і засуджений до тривалого ув'язнення, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка (посмертно).

- **Микола Руденко
(1920–2004)**

Український поет, письменник, правозахисник, один із засновників і голова Української Гельсінської групи, неодноразово заарештований і засуджений за «антирадянську агітацію і пропаганду», перебував на примусовому психіатричному лікуванні, автор заборонених поетичних творів «Всесвіт у тобі», «Хрест», «Я вільний».

- **Ліна Костенко**
(1930 р.н.)

Українська письменниця-шістдесятниця, поетеса. Перші книги Ліни Костенко «Проміння землі» (1957), «Вітрила» (1958), «Мандрівки серця» (1961) були новим словом в українській поезії. На початку 1960-х рр. Ліна Костенко брала участь у літературних вечорах Клубу творчої молоді. 1965 р. Костенко підписала лист-протест проти арештів української інтелігенції.

- **Павло
Загребельний
(1924-2009)**

Письменник, журналіст, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Герой України. Найбільше відзначився в жанрі історичної белетристики — романи «Диво» (1968), «Євпраксія» (1975), «Роксолана» (1979), «Я, Богдан» (1984), «Тисячолітній Миколай» (1994) та ін. Писав також кіносценарії, критичні та літературознавчі статті, нариси, есе.

- **Василь Стус
(1938–1985)**

Український поет,
літературознавець, літературний
критик, представник
«шістдесятників», учасник акції
протесту у київському кінотеатрі
«Україна» 1965 р., правозахисник,
член Української Гельсінської
групи, неодноразово
заарештований і засуджений за
«антирадянську агітацію і
пропаганду», помер у таборі для
політв'язнів, автор поетичної
збірки «Дорога болю», лауреат
Державної премії
ім. Т. Шевченка (посмертно).

- **В'ячеслав
Чорновіл
(1937—1999)**

Український політичний і державний діяч, журналіст, правозахисник, член Української гельсінської групи (1976 р.), неодноразово засуджений за «наклепницьку діяльність на радянський суспільний лад» до ув'язнення, голова Народного Руху України, народний депутат незалежної України, автор книг «Лихо з розуму», «Правосуддя чи рецидиви терору».

- **Петро Шелест
(1908-1996)**

Український радянський і партійний діяч, представник націонал-комуністичної лінії у керівництві УРСР, перший секретар ЦК КП(б)У в 1963—1972 рр., відстоював економічні інтереси України, підтримував розвиток української мови й культури, став ініціатором запровадження Шевченківської премії.

- **Володимир
Щербицький
(1918–1990)**

Радянський і партійний діяч, представник проімперської лінії у керівництві УРСР, перший секретар ЦК КП(б)У в 1972—1989 рр., підпорядковував економічні інтереси України союзним потребам, сприяв русифікації, боровся з дисидентським рухом, намагався приховати Чорнобильську катастрофу.

- **Микола Амосов**
(1913–2002)

Учений у галузі медицини та біокібернетики, громадський діяч, академік Національної академії наук України (1969) та Академії медичних наук України (1993), лауреат Ленінської премії (1961), Державної премії УРСР (1978, 1988) і Державної премії України в галузі науки і техніки (1997). Директор Інституту серцево-судинної хірургії (1983-1988).

**Тема 30. Розпад
Радянського Союзу та
відродження
незалежності України**

- **Леонід Кравчук
(1934 р.н.)**

Український політичний діяч.
Перший Президент України
після здобуття нею
незалежності
(1991—1994 рр.), Голова
Верховної Ради України у
1990—1991 роках, Народний
депутат України у
1990—1991 рр. та
1994—2006 роках, Герой
України (2001 р.).

Тема 31. Україна в умовах незалежності

- **Леонід Кучма**
(1938 р.н.)

Кандидат технічних наук, працював заступником генерального конструктора КБ «Південне», генеральним директором ракетобудівного концерну «Південний машинобудівний завод», перебував на посаді прем'єр-міністра України 1992—1993 рр., двічі обирався Президентом України (1994 р., 1999 р.).

- **Віктор Ющенко
(1954 р.н.)**

Державний і політичний діяч України, заступник голови правління Агробанку України, голова Національного банку України (1993 р.), перебував на посаді прем'єр-міністра України 1999—2001 рр., обирався Президентом України (2004 р.).

- **Віктор Янукович
(1950 р.н.)**

Український державний діяч, політик, Президент України (з 25 лютого 2010).

Академік Академії економічних наук України, доктор економічних наук, професор.

Нагороди, почесні звання - Орден «За заслуги» I ст., Орден «За заслуги» II ст., Орден «За заслуги» III ст., заслужений працівник транспорту України. Громадська робота - Почесний Лідер Партії регіонів.

Обирався народним депутатом України V і VI скликання.